

A gyűjteménynek járványokkal foglalkozó könyveit már *Littre* (1801—1881) három csoportra osztotta keletkezésük ideje és sajátosságuk szerint: az *Epidemiorum* I. és III. könyveire (i. e. 410 k.); az *Epid.* II., IV. és VI. csoportjára, amelynek a keletkezési ideje 399—395 között van, és az *Epidd.* V. és VII. könyveire (360). Lényegében ezt erősítette meg szerzőnk kutatása is. *Grense-mann*-nak sikerült az *Epid.* IV. 21. részt az ebben előforduló, üstökös megjelenésére vonatkozó megjegyzés alapján az i. e. 373/2-re időzítetnie; az *Epid.* VII. viszont olyan körtörténeteket tartalmaz, amelyeket 348 előtt kellett leírniuk.

Tudatosan alkalmazza a filológia módszerét, vagyis a mű tartalma és formája, egésze és részei szerinti tolmácsolását, továbbá önmagában, általános történeti előfeltételeiben és történelmi jelentőségében való vizsgálatát.

Vizsgálódásait a fentebbi csoportosítás szerint közli. Ezekkel hozza kapcsolatba a *Corpus Hippocraticum* többi részét. Végül különálló részben tér rá azoknak az adatoknak a magyarázatára és értékelésére, amelyek az utókorra maradtak Hippokratésztől és iskolájáról. Miután könyve 169—170. lapjain összefoglalta az elért eredményeket, felvázolja a Hippokratész-kutatás további feladatait. Mindez előmunkálat lesz „a Kos-i iskola története” számára. „Majd akkor lehet megrajzolni azt a képet, amely az ókori orvostudomány egyik legjelentősebb iskolája történelmi képének tekinthető.” (171—172. l.) E munka módszerére nézve tanulságos, amit megállapít az orvos és a filológus együttműködéséről. „A filológus láthatja azt, hogyan fejlődik ki a tan, kimutathatja a rendszer belső logikáját, kibontakoztathatja a módszert és az elméletet, csak egyhez nem ért, ami pedig előfeltétele az ókori orvostudomány történeti és abszolút értékelésének, nem érti, mit láttak és értettek itt helyesen, és mit hamisan. Rejtettek maradnak számára azok az élettani folyamatok, amelyek meghatározták egy elmélet keletkezését és fejlődését, és amelyeket egykor az ókori orvosok megfigyeltek, most pedig a modern orvosnak kell rekonstruálnia. Ehelyütt kell belépnie az orvosnak.” (172. l.)

Az utánnomáshoz 1970. okt. 29-én írt utószavában a szerző az időközben megjelent publikációkat figyelembe véve megállapítja: „... ezek a dokumentumok még ma sem nyújtanak nekünk olyan ismerveket, amelyek abba a helyzetbe juttatnának minket, hogy a lehető legbiztosabban, vagy éppen cáfolhatatlanul úgy értékeljük a *Corpus Hippocraticum* iratait, mint Hippokratész valódi munkáit. Még most sem lehet áthatolni a történeti Hippokratész képéig, ahogyan mi őt mint embert, kutatót, orvost és tudományos írótképzelműt magunknak.” (Kiemelés tőlem — V. T.)

Vida Tivadar

Konstantin Dimitriadis : Byzantinische Uroskopie. Bonn, 1971. 74 S.

A szerző doktori disszertációja az orvostörténet egy speciális területének, a bizánci uroszkópia eddig ismert történetének a lényegre szorítókozó, vázlatos áttekintése. A téma részletes kifejtése monografikus kereteket igényelne — erre azonban a szövegkritikai kiadások hiánya és a doktori disszertáció terjedelmi

kötöttségei miatt sem vállalkozhatott a szerző. Érdeme így elsősorban a hatalmas anyag sajátos szempontú csoportosítása, a szakirodalomban egymásnak ellentmondó vélemények szembeállításra, a problémák óvatos felvetése. K. Dimitriadis dolgozata alapul szolgálhat a téma teljes, elemző kidolgozásához, a ma még eldönthetetlen kérdések tisztázásához.

A Bizánc előtti uroszkópia történetének rövid áttekintése után (Vizeletvizsgálat Hippokratész előtt és a Corpus Hippocraticumban, a hellenisztikus orvosi irodalomban) — nagy vonalakban ismertette az arabok és a középkori Nyugat ide vonatkozó ismereteit is — a bizánci uroszkópia jelentőségével foglalkozik a szerző. A Nyugat — noha első érintkezése a bizánci orvostudománnyal arab közvetítéssel történt — uroszkópiáját szinte teljes egészében bizánci szerzőknek, elsősorban Theophilosnak köszönheti. Alig volt jelentős bizánci orvos, aki ne szentelt volna — ha önálló munkát nem is — legalább egy fejezetet a vizeletvizsgálatnak. Vizeletdiagnosztikájuk antik elképzeléseken nyugszik, a szerzők Hippokratészre és Galénoszra hivatkoznak, de a jelentősebbek bíráltni is merik a nagyrabecsült antik tekintélyeket, hiányolva műveikben a rendszerességet. Nem várták, hogy a vizeletvizsgálat mindent megvilágít, csupán a vér állapotára, a máj vérképző erejére, az emésztésre és különböző betegségekre — amelyekről elkülönítették az urogenitális rendszer betegségeit — következtettek belőle. Jelentős kritériumok — mint az íz, a szag, a hőmérséklet — még nem szerepelnek a bizánci urogenitális rendszer betegségeiben, viszont valamennyi traktátusban szembetűnő a rendszeresség, ami a bizánci orvostudomány egészének is a legfőbb érdeme. A szerző jogtalanul tartja azt a még ma is általánosan elterjedt véleményt, mely szerint a bizánci orvostudomány csupán a görög orvostudomány kritikátlan, rossz másolata.

Disszertációja 4. fejezetében a szerző kronologikus sorrendben bibliográfiai áttekintést ad az eddig identifikált bizánci urogenitális írásokról, közli azok szerzőinek (név szerint: Oreibasios, Philagrios, Aetios von Amida, Alexandros von Tralleis, Magnos von Emesa, Stephanos, Paulos von Aegina, Meletios, Photios, Simeon Seth, Ioannes) életrajzi adatait.

Jelentőségük miatt részletesebben elemzi a szerző Theophilos és Ioannes Aktuarios munkásságát. Theophilos *περι ουρων*-ja igen nagy hatással volt az uroszkópia fejlődésére, Ioannes Aktuarios írásával együtt egészen a XIX. századig az egyik legfontosabb semiotikai segédeszköze volt az orvostudománynak. Ioannes Aktuarios hétrészes vizeletmonográfiája ha nem is örvendett akkora népszerűségnek, mint Theophilos művei, a bizánci uroszkópia csúcspontját jelenti. Átfogó elméleti ismereteivel, gyakorlati tapasztalataival és modernnek tűnő tudományos gondolkodásával olyan urogenitális mű ez, amilyenre sem Ioannes Aktuarios előtt, sem utána nincsen példa az orvosi irodalomban.

T. Pajorin Klára